

Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner, två följdmotioner (SD och V) och nio motionsyrkanden (M och L) från allmänna motionstiderna 2016/17 och 2017/18.

I propositionen föreslås att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till dels i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken, dels i bestämmelserna om olaga diskriminering i brottsbalken. Härigenom föreslås att brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering även ska omfatta att hota eller uttrycka missaktning för samt att diskriminera transpersoner. Dessutom föreslås att samma tillägg görs i brottsbalkens åtalsregel om förolämpning. Det föreslås vidare ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det vid bedömningen av straffvärdet är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av deras könsöverskridande identitet eller könsuttryck. Härutöver föreslås en ändring i brottsbalken av rättelsekaraktär.

Lagändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2019. Övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen. Dessa ändringar berör en paragraf som även föreslås ändrad i proposition 2017/18:49 Ändrade mediegrundlag. Av samordningsskäl behandlas lagförslaget som rör tryckfrihetsförordningen i utskottets betänkande 2017/18:KU16.

Enligt utskottets mening har regeringens förslag till lag om ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken och ett antal motionsyrkanden ett sådant samband med de föreslagna ändringarna i tryckfrihetsförordningen att de bör antas först i samband med att riksdagen slutligt antar förslagen till ändringar i denna grundlag. Utskottet föreslår därför att behandlingen i denna del skjuts upp till riksmötet 2018/19.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen antar regeringens övriga lagförslag och avslår motionsyrkandena.

I betänkandet finns fyra reservationer (SD, V).

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner.

Fem yrkanden i följdmotioner.

Nio yrkanden i motioner från allmänna motionstiderna 2016/17 och 2017/18.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Bakgrund	7
Propositionens huvudsakliga innehåll	11
Utskottets överväganden.....	12
Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner	12
Rasbegreppet	19
Reservationer	21
1. Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner, punkt 2 (SD).....	21
2. Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner, punkt 2 (V).....	22
3. Ändringar i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare, punkt 3 (V)	23
4. Begreppet ras i lagstiftningen, punkt 4 (V).....	23
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	25
Propositionen	25
Följdmotionerna	25
Motion från allmänna motionstiden 2017/18	26
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	29
<i>Bilaga 3</i>	
Reservantens lagförslag	34
<i>Bilaga 4</i>	
Justitieutskottets yttrande 2017/18:JuU5y	37

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Hets mot folkgrupp i brottsbalken

Riksdagen beslutar att till 2018/19 års riksmöte skjuta upp behandlingen av

- a) regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken i den del som avser 16 kap. 8 § (proposition 2017/18:59 punkt 2.2),
- b) motion 2016/17:3146 yrkande 2,
- c) motion 2017/18:3215 yrkande 2,
- d) motion 2017/18:3578 yrkande 20,
- e) motion 2017/18:3955 yrkande 2.2,
- f) motion 2017/18:3960 yrkande 1.2.

2. Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken utom i den del som omfattas av utskottets förslag ovan.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:59 punkt 2.1 och avslår motionerna

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkandena 21–24,

2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 2.1 och

2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1.1 och 2.

Reservation 1 (SD)

Reservation 2 (V)

3. Ändringar i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare

Riksdagen avslår motion

2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 3 (V)

4. Begreppet ras i lagstiftningen

Riksdagen avslår motion

2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 3.

Reservation 4 (V)

Stockholm den 26 april 2018

På konstitutionsutskottets vägnar

Andreas Norlén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Norlén (M), Björn von Sydow (S), Veronica Lindholm (S), Jonas Millard (SD), Marta Obminska (M), Per-Ingvar Johnsson (C), Agneta Börjesson (MP), Fredrik Eriksson (SD), Tina Acketoft (L), Mia Sydow Mölleby (V), Tuve Skånberg (KD), Laila Naraghi (S), Eva-Lena Gustavsson (S), Ida Karkiainen (S), Ida Drougge (M) och Jörgen Andersson (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner föreslås att grunden könsöverskridande identitet och uttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt i åtalsregeln om förolämpning. Det föreslås också att det uttryckligen ska framgå att det vid bedömningen av straffvärdet är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Härutöver föreslås en ändring av rättelsekaraktär.

Ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen (TF) och brottsbalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2019. Övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

I proposition 2017/18:49 Ändrade mediegrundlagar föreslås språkliga och redaktionella ändringar av TF och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Dessutom föreslås bl.a. ändringar i vissa bestämmelser i TF och YGL som reglerar grundlagsskyddet för publiceringar på internet samt ändringar som innebär att det ska bli möjligt att i lag föreskriva om förbud mot att offentliggöra vissa särskilt integritetskänsliga personuppgifter om de är tillgängliga på ett sätt som innebär särskilda risker för intrång i enskildas personliga integritet. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019. Proposition 2017/18:49 behandlas i utskottets betänkande 2017/18:KU16.

Två följdmotioner har väckts med anledning av proposition 2017/18:59 (SD, V). Dessutom behandlar utskottet nio motionsyrkanden från allmänna motionstiderna 2016/17 och 2017/18.

Justitiekommittén har yttrat sig över propositionen och motioner i de delar som rör justitiekommitténs beredningsområde (2017/18:JuU5y).

En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2. Reservanternas lagförslag finns i bilaga 3. Justitiekommitténs yttrande finns i bilaga 4.

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen. Dessa ändringar berör en paragraf som även föreslås ändrad i proposition 2017/18:49 Ändrade mediegrundlagar. Av samordningsskäl behandlas lagförslaget som rör tryckfrihetsförordningen i utskottets betänkande 2017/18:KU16.

Enligt utskottets mening har regeringens förslag till lag om ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken ett sådant samband med de föreslagna ändringarna i tryckfrihetsförordningen att det bör antas först i samband med att riksdagen slutligt antar förslagen till ändringar i denna grundlag. Utskottet föreslår därför att riksdagens behandling av propositionen och motionsyrkandena i denna del skjuts upp till riksmötet 2018/19.

Bakgrund

Regeringens definition av begreppet transperson

Med begreppet transpersoner avses i propositionen personer som har eller har haft en könsidentitet eller ett könsuttryck som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets norm för den könstillhörighet som ursprungligen har tilldelats dem från biologiska utgångspunkter.

Det straffrättsliga skyddet mot hatbrott

Brottsbalken innehåller fyra bestämmelser som syftar till att ge ett särskilt skydd för gärningar riktade mot personer eller grupper på grund av exempelvis dessa personers eller gruppers etniska ursprung. Det är följande bestämmelser:

- hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § (som också utgör ett tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § 11 TF och 5 kap. 1 § första stycket YGL)
- olaga diskriminering i 16 kap. 9 §
- den åtalsregel i 5 kap. 5 § som innebär att åklagaren under vissa förutsättningar får väcka åtal för förolämpning trots att detta brott enligt huvudregeln inte får åtalas av någon annan än målsäganden
- den straffskärpningsregel i 29 kap. 2 § 7 som innebär att det som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

Straffskärpningsregeln och bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering anger de gärningar som brukar betecknas som hatbrott.

Hets mot folkgrupp

För hets mot folkgrupp döms enligt 16 kap. 8 § brottsbalken den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. Genom bestämmelserna i 7 kap. 4 § 11 TF (7 kap. 6 § TF enligt förslag i prop. 2017/18:49, som behandlas av utskottet i betänkande 2017/18:KU16) och 5 kap. 1 § första stycket YGL är hets mot folkgrupp också ett tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Straffet för hets mot folkgrupp är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter. För grovt brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

Kränkande eller hotfulla uttalanden med anspelning på att någon är transperson kan vara straffbara t.ex. enligt bestämmelserna om olaga hot, förolämpning eller förtal (4 kap. 5 § och 5 kap. 1–3 §§ brottsbalken). Att bland allmänheten uppmana till våld eller andra brottsliga gärningar mot transpersoner kan vara straffbart som uppvigling (16 kap. 5 § brottsbalken). De nämnda brotten utgör även tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § TF och 5 kap. 1 § YGL (7 kap. 2–5 §§ TF enligt förslaget i prop. 2017/18:49). Däremot finns det i dag inte någon kriminalisering av hot mot eller uttryck för missaktning för transpersoner som grupp av det slag som brottet hets mot folkgrupp tar sikte på.

Olaga diskriminering

För olaga diskriminering döms enligt 16 kap. 9 § brottsbalken en näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller sexuella läggning genom att inte gå honom eller henne till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. Vad som sägs om näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar och på den som är anställd i allmän tjänst eller har ett allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms också anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till en sådan anordnare som diskriminerar någon på någon av de angivna grunderna genom att vägra honom eller henne tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Straffet för olaga diskriminering är böter eller fängelse i högst ett år.

Åtalsregeln

Av 5 kap. 5 § brottsbalken följer att bl.a. förolämpning som huvudregel inte får åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser bl.a. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller sexuella läggning (p. 3 och 4).

Bestämmelsen utformning innebär att förolämpning med grund i att någon är transperson inte faller under allmänt åtal även om målsäganden anger brottet till åtal eller är under 18 år, vilket gäller för åtal med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning,.

Straffskärpningsregeln

I 29 kap. 1 § brottsbalken finns en allmän bestämmelse om straffmätning. Straff ska enligt första stycket bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan och efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Enligt andra stycket ska vid bedömningen av straffvärdet beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

I 29 kap. 2 § brottsbalken finns en uppräkningslista av omständigheter som ökar ett brotts straffvärde. Enligt punkt 7 ska det, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

Internationella åtaganden

Ett antal internationella överenskommelser som Sverige har tillträtt förbjuder diskriminering. I några av dessa har transsexualism och könsidentitet uttryckligen angetts som diskrimineringsgrunder.

Artikel 2 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna innebär ett förbud mot diskriminering som grundar sig på exempelvis ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Artikel 1 som anger därmed inte uttryckligen könsidentitet som en av diskrimineringsgrunderna, men uppräkningslistan är inte uttömmande.

Ett antal FN-konventioner som bygger på den allmänna förklaringen har förklarats vara tillämpliga även på könstillhörighet. Detta gäller exempelvis 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter vars diskrimineringsförbud av FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har förklarats omfatta såväl sexuell läggning som könsidentitet (General Comment no. 20 [E/C.12/GC/20]).

FN:s råd för mänskliga rättigheter (UNHCR) har vidare i två resolutioner om brott mot mänskliga rättigheter på grund av sexuell läggning och könsidentitet uppmärksammat transpersoners situation (resolutioner A/HRC/17/L.9/Rev.1 och A/HRC/27/L.27/Rev.1).

Artikel 14 i Europakonventionen innehåller ett förbud mot diskriminering. I artikeln nämns inte uttryckligen könsidentitet. Europadomstolen har dock i ett antal domar slagit fast att artikeln omfattar även transsexualism (t.ex. domar i målen L. och V. mot Österrike [2003] och P.V. mot Spanien [2010]).

Härutöver finns ett antal rekommendationer och resolutioner från Europarådets parlamentariska församling (PACE) som tar upp transpersoners situation och som uppmanar medlemsstaterna och Europarådets ministerkommitté att vidta vissa åtgärder. Som exempel kan nämnas PACE:s rekommendation 1118 (1989) om transsexuellas villkor och resolution 1728 (2010) om diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet.

Europarådets ministerkommitté antog 2010 en rekommendation om åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning och

könsidentitet. Rekommendationen innebär att medlemsstaterna bör synliggöra och tydliggöra bl.a. transpersoners rättigheter. Rekommendationen är inte juridiskt bindande.

Begränsningar av tryck- och yttrandefriheten

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. yttrandefriheten. Yttrandefriheten beskrivs som en frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (1 § första stycket 1). I fråga om tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och i vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar gäller TF och YGL (1 § andra stycket).

Förslaget att kriminalisera ytterligare gärningar som hets mot folkgrupp innebär begränsningar av yttrandefriheten. Enligt 2 kap. 21 § regeringsformen får sådana begränsningar göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. I 23 § anges därutöver att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller för att förebygga och beivra brott. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Yttrandefriheten skyddas även av artikel 10 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Rätten till yttrandefrihet enligt konventionen innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan en offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Av artikeln framgår dock också att utövandet av yttrandefriheten får underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till bl.a. den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller annans goda namn och rykte eller rättigheter.

Motsvarande föreskrifter om godtagbara inskränkningar i yttrandefriheten återfinns också i andra konventioner som är bindande för Sverige, bl.a. artikel 19 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

En viktig del av skyddet för tryck- och yttrandefriheten enligt TF och YGL är att ingripanden på grund av innehållet i yttranden i de medier som omfattas av dessa grundlagar endast får ske om tryck- respektive yttrandefrihetsbrott föreligger. I 7 kap. 4 och 5 §§ TF finns en fullständig uppräkningslista av de gärningar som utgör tryckfrihetsbrott. Genom en hänvisning i 5 kap. 1 § första stycket YGL utgör dessa gärningar också yttrandefrihetsbrott. För ansvar för tryck- och yttrandefrihetsbrott krävs att gärningen även är straffbar enligt vanlig lag. Det brukar uttryckas så att ”dubbel täckning” krävs för att ett brott ska vara straffbart som tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Det har ansetts som en utgångspunkt att en ändring i brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp förutsätter att även motsvarande bestämmelse i TF ändras (prop. 1986/87:124 s. 34).

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt i åtalsregeln om förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i TF och brottsbalken som föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Utskottets överväganden

Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Utskottets förslag i korthet

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag om att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen om hets mot folkgrupp. Av samordnings-skäl behandlas lagförslaget i denna del i utskottets betänkande 2017/18:KU16.

Utskottet föreslår att behandlingen av regeringens förslag till ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken och berörda motioner skjuts upp till riksmötet 2018/19.

Utskottet föreslår att riksdagen antar övriga lagförslag och avslår motionerna.

Jämför reservationerna 1 (SD) samt 2 och 3 (V).

Propositionen

Allmänt om behovet av ett utvidgat skydd för transpersoner och utformningen av ett sådant skydd

Regeringen konstaterar att transpersoner i dag inte uttryckligen omfattas av bestämmelserna om hatbrott. Det finns emellertid enligt regeringen tydliga indikationer på att transpersoner utsätts för brott i stor utsträckning. Detta talar enligt regeringen för att även skyddet i det straffrättsliga regelverket om bl.a. hatbrott och diskriminering bör stärkas.

Regeringen konstaterar också att Europarådets ministerkommitté 2010 som nämnts antog en icke-bindande rekommendation om åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet där medlemsstaterna uppmanas att vidta åtgärder mot bl.a. hatbrott och hatpropaganda på grund av sexuell läggning och könsidentitet (rekommendation CM/Rec[2010]5). Enligt rekommendationen bör medlemsstaterna förbjuda hatpropaganda mot homosexuella, bisexuella och transpersoner och se till att brottsmotiv som anknyter till sexuell läggning eller könsidentitet kan beaktas som en försvårande omständighet.

När det gäller utformningen av bestämmelsernas avgränsning av vilka personer som ska omfattas av det utvidgade straffrättsliga skyddet gör regeringen i huvudsak följande bedömning. I lagrådsremissen föreslog regeringen att bestämmelserna inte bara skulle skydda gruppen transpersoner utan omfatta alla, oavsett könsidentitet eller könsuttryck. Detta kunde enligt lagrådsremissen ske genom att begreppet könsidentitet eller könsuttryck används i stället för begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck. Ett

skäl till att använda en sådan formulering var enligt lagrådsremissen att den inte pekar ut transpersoner på ett sätt som innebär att bestämmelsen kan uppfattas som att den är skriven med ett avvikarperspektiv. Ett annat skäl var att en sådan lagteknisk utformning anknyter till hur hets- och diskrimineringsbrottens övriga grunder är utformade. Bestämmelser med denna utformning hade också föreslagits av Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m. (Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. [SOU 2015:103]).

Lagrådet invände emellertid mot den utformning av bestämmelserna som hade föreslagits och anförde bl.a. att det är tveksamt om intresset av att skydda gruppen transpersoner gör det nödvändigt att begränsa yttrandefriheten så långt som föreslogs i remissen genom att låta regleringen omfatta all könsidentitet och allt könsuttryck. Härutöver menade Lagrådet bl.a. att det med lagtekniska utformning som hade föreslagits i remissen i praktiken skulle bli svårt att avgöra omfattningen av det straffrättsliga ansvaret, vilket ur legalitetssynpunkt enligt Lagrådet vore i hög grad betänkligt. Lagrådet avstyrkte lagförslagen.

Även andra remissinstanser, bl.a. Riksdagens ombudsmän och Svenska Journalistförbundet, framförde liknande invändningar mot förslaget i remissen.

Regeringen konstaterar att det i praktiken främst är gruppen transpersoner som är i behov av skydd och menar att det inte är uteslutet att låta bedömningen styras av behoven hos den grupp som den nya lagstiftningen huvudsakligen avser att skydda. Den kritik som har framkommit är emellertid enligt regeringen sammantaget sådan att den inte går att bortse ifrån. Uttrycket könsidentitet eller könsuttryck bör därför enligt regeringen inte användas. Detta innebär i sin tur enligt regeringen att begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck som redan i dag används i diskrimineringslagen (2008:567), lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare inte bör ändras. En sådan ändring föreslogs av Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m.

I stället föreslår regeringen att uttrycket könsöverskridande uttryck eller identitet används även i brottsbalken. Detta uttryck, som alltså sedan tidigare används i bl.a. diskrimineringslagen, framhölls av Lagrådet som ett alternativ till könsidentitet och könsuttryck.

Hets mot folkgrupp

Regeringen konstaterar att det i brottsstatistiken saknas uppgifter om hur vanligt förekommande hets mot transpersoner är, eftersom det inte i dag är kriminaliserat. Det finns inte heller någon mer grundlig kartläggning av problemets omfattning. Det kan dock enligt regeringen, med hänvisning bl.a. till vad Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m. funnit, i vart fall konstateras att hetspropaganda mot transpersoner förekommer i praktiken i bl.a. kommentatorsfält på internet.

För en kriminalisering av hets mot transpersoner talar enligt regeringen också det som den nämnda utredningen har funnit om att agitation mot transpersoner inte sällan ingår i och blandas med agitation mot hbt-personer i allmänhet och argument kring sexuell läggning. Diskrimineringsombudsmannen framhåller att kunskapen om skillnaden mellan å ena sidan könsidentitet eller könsuttryck och å andra sidan sexuell läggning generellt sett är låg och att det vid diskriminering enligt diskrimineringslagen förekommer att skillnaden inte är klar för den som diskriminerar. Även när det gäller hets kan det tänkas att den som hotar eller uttrycker missaktning många gånger inte har klart för sig på vilken eller vilka grunder han eller hon hetsar. Det finns därför enligt regeringen anledning att tro att en kriminalisering av hets mot transpersoner skulle bidra till att åstadkomma ett mer effektivt skydd också vad gäller hets mot homo- och bisexuella.

När det gäller förhållandet mellan en kriminalisering av hets mot transpersoner å ena sidan och tryck- och yttrandefriheten å den andra anför regeringen följande. Intresset av att skydda utsatta grupper mot hot och uttryck för missaktning är ett ändamål för vilket det, med hänsyn till bl.a. enskildas anseende eller för att förebygga och beivra brott, är möjligt att under de förutsättningar som redovisas ovan begränsa yttrandefriheten enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen. Som nämnts har också Europarådets ministerkommitté uppmanat medlemsstaterna att förbjuda hatpropaganda mot bl.a. transpersoner.

Att kriminalisera hets mot transpersoner kan enligt regeringen inte anses gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranleder begränsningen. En sådan kriminalisering sträcker sig inte heller så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen, vetenskapens frihet, religionsfriheten eller människors frihet att sluta sig samman för att hävda uppfattningar som inte stämmer med majoritetens. En kriminalisering innebär däremot enligt regeringen ett fullt godtagbart krav på att transpersoners rättigheter och den grundläggande demokratiska principen om alla människors lika värde ska respekteras när yttrandefriheten utövas.

Regeringen anser därför att de skäl som talar för att kriminalisera hets mot transpersoner som grupp väger tyngre än intresset av att behålla tryck- och yttrandefriheten oförändrad i detta avseende.

Regeringen ser mot denna bakgrund ett tydligt behov av att utvidga straffansvaret för hets mot folkgrupp så att det även omfattar hets mot transpersoner. Det föreslås därför att brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp utvidgas så att den även omfattar hot mot och uttryck för missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck. Motsvarande ändring föreslås i TF.

Olaga diskriminering

Regeringen föreslår att bestämmelsen i brottsbalken om olaga diskriminering utvidgas till att även omfatta diskriminering på grund av könsöverskridande

identitet eller uttryck. Bestämmelsen utvidgas också enligt förslaget genom att orden hans eller hennes tas bort. Genom denna ändring kommer även s.k. misstagsfall och diskriminering på grund av någon annan persons förhållanden att omfattas av straffbestämmelsen.

Regeringen anför att bl.a. de anmälningar om diskriminering av transpersoner som görs till Diskrimineringsombudsmannen enligt de civilrättsliga bestämmelserna i diskrimineringslagen visar att diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck förekommer. Av en rapport från Folkhälsomyndigheten framgår också att en betydande andel transpersoner anser sig ha blivit utsatta för diskriminering och avstår från aktiviteter av rädsla för diskriminering (Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige 2015). Denna bild bekräftas enligt regeringen i en rapport från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (Being trans in the European Union).

Mot denna bakgrund behövs enligt regeringen ett straffrättsligt skydd mot diskriminering av transpersoner. Uttrycket könsöverskridande uttryck eller identitet bör enligt regeringen ha samma betydelse i denna bestämmelse som i de föreslagna bestämmelserna om hets mot folkgrupp.

Regeringen konstaterar också att den nuvarande bestämmelsen om olaga diskriminering inte omfattar s.k. misstagsfall, dvs. diskriminering på grund av att t.ex. en näringsidkare felaktigt tror att någon tillhör exempelvis en viss trosbekännelse. Vidare innebär bestämmelsens utformning att den inte heller omfattar diskriminering på grund av att någon annan omfattas av någon av grunderna, exempelvis när en person diskrimineras för att hans eller hennes partner är av ett visst etniskt ursprung. Diskriminering är emellertid enligt regeringen straffvärd även i sådana situationer.

Åtalregeln i 5 kap. 5 § brottsbalken

Det är enligt regeringen viktigt att samhället tar avstånd från olika slag av fördomsfullt uppträdande mot transpersoner. Transpersoner som grupp är enligt regeringen obenäpna att anmäla brott, och det är därför tydligt att transpersoner som har utsatts för förolämpning kan behöva det stöd som det innebär att en åklagare tar sig an deras sak. Regeringen anser därför att förolämpning mot transpersoner bör kunna falla under allmänt åtal. Det ska även i dessa fall krävas dels att målsäganden anger brottet till åtal alternativt att målsäganden är under arton år, dels att åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Av motsvarande skäl som har anförts beträffande den föreslagna utvidgningen av straffansvaret för olaga diskriminering anser regeringen att åtalsbestämmelsen bör utvidgas till att omfatta även misstagsfall och förolämpning med anspelning på någon omständighet hos en annan person än den förolämpade. Detta bör enligt regeringen göras genom att ordet någons och orden hans eller hennes tas bort ur bestämmelsen.

Straffskärpningsregeln

Regeringen föreslår också att straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § brottsbalken om rasistiska och liknande kränkande motiv förtydligas genom att det uttryckligen anges att det är en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Redan i dag har bestämmelsen, även utan uttrycklig reglering, ansetts ge domstolarna möjlighet och anledning att beakta om ett motiv har varit att kränka en person eller en grupp på grund av exempelvis transvestism eller transsexualism (prop. 2001/02:59 s. 57).

Regeringen anför att transpersoner är i stort behov av ett starkt straffrättsligt skydd. Ett förtydligande av straffskärpningsregeln skulle enligt regeringen innebära en tydligare markering av att kränkningar av transfobiskt slag bör ägnas särskild uppmärksamhet vid straffvärdesbedömningen. Det kan enligt regeringen också medverka till att sådana omständigheter blir uppmärksammade och att bevisning om dem säkras redan på förundersökningsstadiet. Regeringen instämmer därför inte med Lagrådet som med hänvisning till att det redan nu är en försvårande omständighet att ett motiv för ett brott varit att kränka transpersoner menade att det saknas skäl för den föreslagna ändringen.

Motionerna

Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) begär i följdmotion 2017/18:3960 yrkande 1 att riksdagen ska avslå propositionen. I yrkande 2 begärs att samtliga grunder för diskriminering avskaffas och att riksdagen tillkännager för regeringen att det i stället ska införas en lag om otillbörlig särbehandling. Motionärerna anför att kretsen människor som det föreslagna uttrycket könsöverskridande identitet avser att träffa dels inte är så stor att en inskränkning i yttrandefriheten är motiverad, dels är svår att överblicka, vilket strider mot principerna om rättssäkerhet och förutsägbarhet. Den lagtekniska lösningen bör i stället rikta in sig på den diskriminerande gärningen, inte på omständigheter hos den enskilde, och att en särskilt utpekad grupp av människor är mer skyddsvärd än andra.

I följdmotion 2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) begärs att regeringen återkommer med lagförslag där begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ersätts med begreppet könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen (2008:567), lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen (2010:800) och lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare (yrkande 1). Motionärerna begär också att riksdagen beslutar att begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ersätts med begreppet könsidentitet och könsuttryck i de aktuella bestämmelserna i TF och brottsbalken (yrkande 2).

Motionärerna anför att begreppet könsöverskridande uttryck och identitet innebär ett avvikarperspektiv och utgår från en uppfattning om vad som är en norm. Bestämmelserna blir enligt motionärerna dessutom normskapande

avseende vad som är att betrakta som typiskt manligt respektive typiskt kvinnligt. Detta skiljer sig från hur de flesta andra diskrimineringsgrunder är formulerade, då dessa tar sig utgångspunkt i att alla har t.ex. en etnisk tillhörighet eller en sexuell läggning. Det rimliga vore enligt motionärerna i stället att alla individer skyddas mot hets och diskriminering oavsett hur deras könsidentitet eller könsuttryck förhåller sig till normen.

De tänkbara avgränsnings- och bevisproblem som kan uppstå vid rättstillämpningen med begreppen könsidentitet och könsuttryck innebär enligt motionärerna inte att uttrycken inte skulle vara tillräckligt precisa till sin innebörd.

Utskottet tar också i detta sammanhang upp några motionsyrkanden från allmänna motionstiderna 2016/17 och 2017/18.

I kommittémotion 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) begärs i yrkande 2 ett tillkännagivande till regeringen om att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas till att även omfatta hets på grund av könsidentitet och könsuttryck. I yrkande 3 begärs motsvarande utvidgning av bestämmelserna om hets mot folkgrupp i TF. Det senare yrkandet finns också i motion 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 3. Motionärerna anför att trygghet ska gälla alla och inte lämna någon utanför. Bestämmelserna om hets mot folkgrupp behöver därför ändras så att hets med anspelning på könsidentitet och könsuttryck uttryckligen omfattas av lagstiftningen.

I kommittémotion 2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) begärs att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas till att även omfatta hets på grund av könsidentitet och könsuttryck (yrkande 20). Det begärs också att motsvarande utvidgning görs av brottsbalkens bestämmelse om olaga diskriminering (yrkande 21), brottsbalkens bestämmelse om åtal för förolämpning (yrkande 22) och brottsbalkens s.k. straffskärpningsregel (yrkande 23). Slutligen begärs att det straffrättsliga skyddet för transpersoner stärks (yrkande 24).

De yrkanden som avser ändringen i TF behandlas i utskottets betänkande 2017/18:KU16. Behandlingen av de yrkanden som avser brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp föreslås skjutas upp till riksmötet 2018/19.

Yttrande från justitieutskottet

Konstitutionsutskottet har berett justitieutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och eventuella följdmotioner i de delar som rör justitieutskottets beredningsområde.

Justitieutskottet, som dessutom yttrar sig över de nämnda motionsyrkandena från allmänna motionstiderna 2016/17 och 2017/18, anför i sitt yttrande (2017/18:JuU5y, bilaga 4) att utskottet delar regeringens bedömning att det finns tydliga indikationer på att transpersoner utsätts för brott i stor utsträckning, vilket talar för att det straffrättsliga skyddet för dessa personer bör stärkas. Justitieutskottet delar regeringens bedömning att övervägande skäl

talat för att transpersoner utsätts för brott av hatkaraktär i så stor utsträckning att det motiverar en utvidgning av de aktuella brottsbalksbestämmelserna.

Justitiekommittén anser vidare att ändringarna i de berörda bestämmelserna i brottsbalken är väl avvägda och finner, i likhet med regeringen, att de får en lämplig avgränsning genom användningen av begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck. Även om utskottet kan ha förståelse för synpunkterna att utvidgningen av bestämmelserna inte bör utformas som ett minoritetsskydd finner utskottet att de synpunkter som framförts av Lagrådet i denna del är sådana att de inte kan bortses från. Utskottet instämmer således inte i det som anförs i motion 2017/18:3955 (V) yrkande 2 om att begreppen könsidentitet eller könsuttryck bör användas i stället.

Justitiekommittén finner mot bakgrund av det ovan sagda skäl att ställa sig bakom regeringens förslag och att konstitutionsutskottet således bör tillstyrka propositionen och avstyrka motion 2017/18:3960 (SD) yrkande 1.

De förslag som framförs i motionerna 2017/18:3578 (L) yrkandena 20–24 och 2017/18:3215 (M) yrkande 2 får anses tillgodosedda genom lagförslaget.

När det slutligen gäller förslaget i motion 2017/18:3960 (SD) yrkande 2 om att avskaffa samtliga grunder för diskriminering och i stället införa en ny lag om otillbörlig särbehandling är justitiekommittén inte berett att ställa sig bakom detta.

Sammanfattningsvis anser justitiekommittén att konstitutionsutskottet bör tillstyrka propositionen i de delar som berör justitiekommitténs beredningsområde samt avstyrka de motionsyrkanden som behandlas i yttrandet.

I justitiekommitténs yttrande finns två avvikande meningar (SD, V, -).

Tidigare behandling i justitiekommittén

Justitiekommittén har tidigare behandlat motionsyrkanden om en utvidgning av det straffrättsliga skyddet för transpersoner, i sak senast våren 2016 i betänkande 2015/16:JuU18. Utskottet avstyrkte yrkandena med hänvisning till den då pågående beredningen av förslagen som lämnats av Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m. Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna reserverade sig. Justitiekommittén vidhöll sitt ställningstagande genom förenklad beredning våren 2017 (bet. 2016/17:JuU16).

Utskottets ställningstagande

Konstitutionsutskottet delar justitiekommitténs uppfattning att propositionen bör tillstyrkas och motionerna avstyrkas. Utskottet ställer sig därmed bakom regeringens förslag om att grunden könsöverskridande identitet eller uttryck läggs till i bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen om hets mot folkgrupp. Motionsyrkandena i denna del bör därmed avstyrkas. Av samordningsskäl behandlas lagförslaget och motionsyrkandena i denna del i utskottets betänkande 2017/18:KU16.

Enligt utskottets mening har regeringens förslag till lag om ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken ett sådant samband med de föreslagna ändringarna i tryckfrihetsförordningen att det bör antas först i samband med att riksdagen slutligt antar förslagen till ändringar i denna grundlag. Utskottet föreslår därför att riksdagens behandling av propositionen och motionsyrkanden i denna del skjuts upp till riksmötet 2018/19.

Utskottet delar regeringens bedömning även i övrigt när det gäller uttrycket könsöverskridande identitet och uttryck och föreslår att riksdagen antar regeringens övriga lagförslag. Det sagda innebär också att ändringar inte, som har begärts i motion 2017/18:3955 (V) yrkande 1, bör göras i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare. Detta motionsyrkande avstyrks därför.

De förslag som framförs i motionen 2017/18:3578 (L) yrkandena 21–24 får anses tillgodosedda genom lagförslaget. Även övriga motionsyrkanden avstyrks med hänvisning till det anförda.

Rasbegreppet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ett tillkännagivande om att regeringen ska lämna lagförslag som ersätter rasbegreppet i lagstiftningen.

Jämför reservation 4 (V).

Propositionen

Utredningen om transpersoners straffrättsliga skydd m.m. hade föreslagit att begreppet ras ska ersättas med föreställning om ras i ett antal lagar (SOU 2015:103).

Regeringen konstaterar att riksdagen och regeringen i olika sammanhang har uttalat att det inte är önskvärt att använda ordet ras om människor i författningar. Eftersom det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i olika raser finns det ur biologisk synpunkt inte någon grund för att använda ordet ras om människor. Att använda ordet ras i författningstext riskerar också enligt regeringen att underblåsa fördomar. Regeringen har tidigare framhållit att en förutsättning för att ordet ras ska kunna tas bort är att det inte medför ett svagare skydd för utsatta grupper (prop. 2009/10:80 s. 152).

Regeringen konstaterar vidare att ordet ras i viss annan lagstiftning, bl.a. regeringsformen och diskrimineringslagen, har ersatts genom att begreppet annat liknande förhållande har lagts till efter en uppräknings av t.ex. etniskt ursprung och hudfärg. Den straffrättsliga legalitetsprincipen ställer dock enligt regeringen ett större krav på precision, varför denna lösning inte har bedömts vara ett lämpligt alternativ för den straffrättsliga lagstiftningen.

I lagrådsremissen föreslogs mot denna bakgrund att ras skulle ersättas med föreställning om ras. Uttrycket, som inte bedömdes förändra tillämpningsområdet, var avsett att markera att det i realiteten inte finns mer än en människoras men att lagstiftaren måste förhålla sig till att det finns grupper och individer som felaktigt tror det. Det skulle också innebära ett tydligt avståndstagande från gärningar som motiveras av sådana föreställningar.

Lagrådet, som avstyrkte förslaget, menade emellertid att detta förslag skulle innebära att det straffbara området ändras och begränsas. Enligt Lagrådet skulle det föreslagna uttrycket försvaga den nuvarande lagtextens raka och enkla avståndstagande till rastänkande. Lagrådet anser också att den föreslagna utformningen skulle innebära att det behöver utredas vilken uppfattning gärningsmannen har i frågan om människor kan delas in i olika raser. Vidare uttrycker Lagrådet farhågor när det gäller förhållandet till den bakomliggande internationella regleringen.

Genom Lagrådets synpunkter är det enligt regeringen tydligt att begreppet föreställning om ras kan tolkas på olika sätt. Det kan därmed inte uteslutas att förslagen skulle riskera att försvaga det straffrättsliga skyddet för någon skyddad grupp i förhållande till dagens ordning. Mot den bakgrunden gör regeringen bedömningen att det saknas förutsättningar att ersätta orden ras och rasmässig i de straffrättsliga bestämmelser där de förekommer.

Motionen

Iföljdmotion 2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska återkomma med ett förslag på begrepp som kan ersätta rasbegreppet i nuvarande lagstiftning.

Motionärerna anför att ras uppfattas som en negativt laddad term som ses som ett naturvetenskapligt begrepp. Det framstår därför som både rimligt och önskvärt att rasbegreppet tas bort i lagstiftningen. Mot bakgrund av Lagrådets invändningar mot det förslag som lämnades i lagrådsremissen bör regeringen enligt motionärerna återkomma med ett nytt förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet och riksdagen har i olika sammanhang uttalat att det inte är önskvärt att använda ordet ras om människor, och riksdagen har på utskottets förslag uppmanat regeringen att när så är möjligt föreslå en annan lydelse (bet. 1997/98:KU29). Regeringen gör mot bakgrund av Lagrådets synpunkter bedömningen att det saknas förutsättningar att ersätta orden ras och rasmässig i de straffrättsliga bestämmelser där de förekommer. Utskottet gör ingen annan bedömning och avstyrker således motionen.

Reservationer

1. Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner, punkt 2 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

- a) avslår regeringens förslag,
- b) ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1.1 och 2 samt

avslår proposition 2017/18:59 punkt 2.1 och motionerna

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkandena 21–24 och

2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 2.1.

Ställningstagande

Redan den omständigheten att den utredning som legat till grund för regeringens förslag saknade parlamentariska inslag, trots att förslagen innefattar grundlagsändringar, är enligt vår mening skäl att avslå propositionen. Härutöver är omfattningen av hetspropagandan mot transpersoner inte sådan att den motiverar en inskränkning av yttrandefriheten. Till detta kommer att de föreslagna lagändringarna är så otydligt formulerade att de riskerar att innebära en oförutsägbar och därmed rättsosäker tillämpning eftersom det är osäkert vilken personkrets som omfattas av bestämmelserna. Även mot denna bakgrund bör propositionen avslås.

Diskrimineringsförbud är vidare i dag formulerade som en uppräkningslista av diskrimineringsgrunder, exempelvis ett förbud mot diskriminering på grund av nationellt eller etniskt ursprung, sexuell läggning eller trosbekännelse. En sådan uppräkningslista är olycklig och bör enligt vår mening ersättas med bestämmelser som tar sikte på om någon blivit otillbörligt särbehandlad eller inte, oavsett vad som är grunden för särbehandlingen. På detta sätt tar bestämmelserna sikte på gärningen i stället för på omständigheter som rör den enskilde. Regeringen bör återkomma med förslag på sådana bestämmelser.

2. **Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner, punkt 2 (V)**

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken utom i de delar som omfattas av utskottets förslag ovan och med den ändringen att 5 kap. 5 §, 16 kap. 9 § och 29 kap. 2 § får den lydelse som reservanten föreslår i bilaga 3.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 2.1,

bifaller delvis proposition 2017/18:59 punkt 2.1 och motion

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkandena 21–24 och

avslår motion

2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1.1 och 2.

Ställningstagande

Det är välkommet att regeringen genom propositionen vidtar åtgärder för att stärka transpersoners straffrättsliga skydd. Att använda en term som pekar ut transpersoner som avvikande på det sätt som regeringen, i strid med utredningens förslag, har valt att göra har emellertid en rad nackdelar och stämmer heller inte överens med hur hetslagstiftningen i övrigt är utformad. Även om det är just transpersoners utsatta situation som motiverar att det straffrättsliga skyddet stärks bör utvidgningen ske på ett sätt som omfattar alla könsidentiteter och könsuttryck.

Den kritik som förts fram mot en sådan formulering är inte av sådan vikt att den bör tillmätas en avgörande betydelse. Det är däremot principiellt viktigt att utvidgningen av det straffrättsliga skyddet i de aktuella bestämmelserna sker på ett sätt som stämmer överens med utformningen av bestämmelserna i övrigt. Skulle exempelvis olaga diskriminering av en cisperson på grund av just dennes könsidentitet eller könsuttryck kunna bevisas, bör skyddet principiellt sett gälla på samma sätt som för en transperson. Mot denna bakgrund bör begreppet könsidentitet och könsuttryck användas i bestämmelsen om olaga diskriminering samt i åtalsregeln för förolämpning och i straffskärpningsregeln i enlighet med lagförslaget i bilaga 3.

Samma uttryck bör också användas i tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp, vilket är lagändringar som behandlas i annat sammanhang.

3. Ändringar i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare, punkt 3 (V)

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Termen könsöverskridande identitet och uttryck används redan i dag i ett antal lagar. Som jag har anfört i reservation 2 är detta uttryckssätt olämpligt, eftersom det är skrivet med ett avvikarperspektiv. Dessutom skiljer den sig från hur övriga diskrimineringsgrunder i samma lagar är formulerade, och avviker också från det uttryckssätt som är vanligt i internationella dokument.

Mot denna bakgrund bör riksdagen uppmana regeringen att återkomma med lagförslag som ersätter termen könsöverskridande identitet och uttryck i de nämnda lagarna med termen könsidentitet och könsuttryck.

4. Begreppet ras i lagstiftningen, punkt 4 (V)

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

Som riksdagen i tidigare sammanhang har påpekat saknas det vetenskaplig grund för uppfattningen att det går att dela in människor i olika raser, och det är därför inte önskvärt att använda ordet ras i lagstiftningen. Det uppfattas dessutom som en negativt laddad term, och som ett naturvetenskapligt begrepp. En utmönstring av begreppet ras i svensk lagstiftning vore därför

önskvärd. Som Lagrådet har påpekat skulle de tidigare föreslagna lagändringarna emellertid kunna förändras eller urholkas, och dessa ändringar bör därför inte genomföras. Regeringen bör i stället återkomma till riksdagen med andra förslag på begrepp som kan ersätta rasbegreppet i nuvarande lagstiftning.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner:

2.1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget behandlas i den del som avser brottsbalken utom 16 kap. 8 §.

Följdmotionerna

2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V):

1. Riksdagen beslutar i likhet med förslaget i betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103) att begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck ersätts med könsidentitet eller könsuttryck i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om uthyrning av arbetstagare.
- 2.1. Riksdagen beslutar att begreppen könsidentitet och könsuttryck, i likhet med förslaget i betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103), används i stället för könsöverskridande identitet eller uttryck i de berörda bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen respektive brottsbalken som syftar till att stärka det straffrättsliga skyddet för transpersoner.

Förslaget behandlas i den del som avser brottsbalken utom 16 kap. 8 §.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett nytt förslag på begrepp som kan ersätta rasbegreppet i nuvarande lagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD):

- 1.1. Riksdagen avslår propositionen.

Förslaget behandlas i den del som avser brottsbalken utom 16 kap. 8 §.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa samtliga grunder för diskriminering och i stället införa en lag om otillbörlig särbehandling och tillkännager detta för regeringen.

Motion från allmänna motionstiden 2017/18

2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om olaga diskriminering mot transpersoner och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtalsreglerna vid förolämpning och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera transpersoner i brottsbalkens hatbrottsparagraf och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffrättsligt skydd för transpersoner och tillkännager detta för regeringen.

Förslag vars behandling föreslås skjutas upp till nästa riksmöte

Proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner:

2.2 Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken, i den del det avser 16 kap. 8 §.

Motion 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken till att även omfatta könsidentitet och könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.

Motion 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken till att även omfatta könsidentitet och könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.

Motion 2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L):

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.

Motion 2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V):

2.2. Riksdagen beslutar att begreppen könsidentitet och könsuttryck, i likhet med förslaget i betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

m.m. (SOU 2015:103), används i stället för könsöverskridande identitet eller uttryck i de berörda bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen respektive brottsbalken som syftar till att stärka det straffrättsliga skyddet för transpersoner.

Förslaget avser 16 kap. 8 § brottsbalken.

Motion 2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD):

1.2. Riksdagen avslår propositionen.

Förslaget avser 16 kap. 8 § brottsbalken.

Förslag som av samordningskäl behandlas i betänkande 2017/18:KU16

Proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen.

Motion 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga tryck- och yttrandefrihetsbrotten hets mot folkgrupp till att även omfatta könsidentitet och könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.

Motion 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga tryck- och yttrandefrihetsbrotten hets mot folkgrupp till att även omfatta könsidentitet och könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.

Motion 2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V):

2.3. Riksdagen beslutar att begreppen könsidentitet och könsuttryck, i likhet med förslaget i betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103), används i stället för könsöverskridande identitet eller uttryck i de berörda bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen respektive brottsbalken som syftar till att stärka det straffrättsliga skyddet för transpersoner.

Förslaget avser tryckfrihetsförordningen.

Motion 2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD):

1.3. Riksdagen avslår propositionen.

Förslaget avser tryckfrihetsförordningen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 6 § tryckfrihetsförordningen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2017/18:49 Föreslagen lydelse

7 kap.

6 §

Som tryckfrihetsbrott anses hets mot folkgrupp som innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse *eller* sexuell läggning.

Som tryckfrihetsbrott anses hets mot folkgrupp som innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsöverskridande identitet eller uttryck.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 5 §, 16 kap. 8, 9 och 14 a §§ och 29 kap. 2 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §¹

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning *mot någon* med anspelning på *hans eller hennes* ras, hudfärg, *nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller*
4. *förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes sexuella läggning.*

2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, *eller*
3. förolämpning med anspelning på ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck.*

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

8 §²

Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse *eller* sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst

Den som i *ett* uttalande eller i *ett* annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för *en* folkgrupp eller *en* annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning *eller könsöverskridande identitet eller uttryck,*

¹ Senaste lydelse 2014:222.

² Senaste lydelse 2002:800.

två år eller om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömning* av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Om brottet är grovt döms för grov hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

9 §³

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes* ras, hudfärg, *nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att inte gå *honom eller henne* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *innehar* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av *hans eller hennes* ras, hudfärg, *nationella eller etniska ursprung eller* trosbekännelse genom att vägra *honom eller henne* tillträde till sammankomsten eller tillställ-

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att inte gå *personen* till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller *har* allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, *nationellt eller etniskt ursprung*, trosbekännelse, *sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att vägra *personen* tillträde till sam-

³ Senaste lydelse 2008:569.

ningen på de villkor som gäller för andra.

Om någon som avses i första-tredje styckena på sätt som där sägs diskriminerar annan på grund av hans eller hennes sexuella läggning, döms likaledes för olaga diskriminering.

mankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

14 a §⁴

Är brott som i 14 § första stycket sägs att anse som grovt, skall för grovt dobbleri dömas till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Vid *bedömande huruvida* brottet är grovt skall särskilt beaktas, om verksamheten bedrivits yrkesmässigt, omfattat avsevärda belopp eller *eljest* varit av särskilt farlig art.

Om brott som avses i 14 § är grovt, döms för grovt dobbleri till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Vid *bedömningen av om* brottet är grovt ska det särskilt beaktas om verksamheten bedrivits yrkesmässigt, omfattat avsevärda belopp eller *annars* varit av särskilt farlig art.

29 kap.

2 §⁵

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsöverskridande identitet eller uttryck* eller annan liknande

⁴ Senaste lydelse 1982:1061.

⁵ Senaste lydelse 2010:370.

omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019 i fråga om 16 kap. 8 § och i övrigt den 1 juli 2018.

BILAGA 3

Reservantens lagförslag

Reservation 2 (punkt 2)

Ändring i regeringens förslag till lag om ändring i lagen om brottsbalken

*Regeringens förslag**Reservantens förslag***5 kap.**

5 §

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt förtal,	
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, eller	2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning, eller
3. förolämpning med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller <i>könsöverskridande identitet eller uttryck</i> .	3. förolämpning med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller <i>könsidentitet och könsuttryck</i> .

Har förtal riktats mot en avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon och, om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§ att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat till detta.

16 kap.

9 §

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller *könsöverskridande identitet eller ut-*

En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller *könsidentitet och könsuttryck* genom att

tryck genom att inte gå personen till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller har allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller *könsöverskridande identitet eller uttryck* genom att vägra personen tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

inte gå personen till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller har allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering döms även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han eller hon diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller *könsuttryck* genom att vägra personen tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

29 kap.

2 §

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få allvarigare följder än det faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat stor hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av hans eller hennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsöverskridande identitet eller uttryck* eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, *könsidentitet och könsuttryck* eller annan liknande omständighet, eller

BILAGA 4

Justitieutskottets yttrande 2017/18:JuU5y

Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 16 januari 2018 att ge justitieutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner och de motioner som kunde komma att väckas med anledning av propositionen i de delar som rör justitieutskottets beredningsområde.

Justitieutskottet yttrar sig över propositionen i de delar som rör justitieutskottets beredningsområde och över motionerna 2017/18:3955 (V) yrkande 2 och 2017/18:3960 (SD) yrkandena 1 och 2. Vidare yttrar sig justitieutskottet över sex motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2017: 2017/18:3578 (L) yrkandena 20–24 och 2017/18:3215 (M) yrkande 2. Dessa sistnämnda motionsyrkanden överlämnas till konstitutionsutskottet om konstitutionsutskottet medger det.

Utskottet anser sammanfattningsvis, utifrån de synpunkter som utskottet ska beakta, att konstitutionsutskottet bör tillstyrka regeringens förslag och avstyrka de nämnda motionsyrkandena.

I yttrandet finns två avvikande meningar (SD, V, -).

Utskottets överväganden

Bakgrund

Brottsbalken innehåller fyra bestämmelser som syftar till att ge ett särskilt skydd för gärningar riktade mot personer eller grupper på grund av exempelvis dessa personers eller grupper etniska ursprung. Det är bestämmelserna om

- hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § (som också utgör ett tryck- och yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen och 5 kap. 1 § första stycket yttrandefrihetsgrundlagen)
- olaga diskriminering i 16 kap. 9 §
- den åtalsregel i 5 kap. 5 § som innebär att åklagaren under vissa förutsättningar får väcka åtal för förolämpning trots att detta brott enligt huvudregeln inte får åtalas av någon annan än målsäganden
- den straffskärpningsregel i 29 kap. 2 § 7 som innebär att det som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt ska beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

Straffskärpningsregeln och bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering anger de gärningar som brukar betecknas som hatbrott. Någon grund som uttryckligen avser transpersoner finns inte i bestämmelserna, även om straffskärpningsregeln är utformad så att den kan tillämpas på transpersoner utan att det direkt framgår av lagtexten. Enligt förarbetena är transvestism och transsexualism sådana liknande omständigheter som omfattas av straffskärpningsregeln (prop. 2001/02:59 s. 57 och 61).

Propositionen

Regeringen föreslår i propositionen ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. Det finns enligt regeringen tydliga indikationer på att dessa personer utsätts för brott i stor utsträckning, och det bör säkerställas att de har ett fullgott skydd i straffrätten. I det följande redogörs i korthet för de ändringar som föreslås i brottsbalkens bestämmelser, och som därmed rör justitieutskottets beredningsområde.

Hets mot folkgrupp

Regeringen föreslår inledningsvis att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas. Enligt nuvarande lagstiftning kan kränkande eller hotfulla uttalanden med anspelning på att någon är transperson vara straffbara enligt t.ex. bestämmelserna om olaga hot, förolämpning eller förtal. Det finns

emellertid i dag inte någon kriminalisering av hot mot eller uttryck för missaktning för transpersoner som grupp av det slag som hets mot folkgrupp tar sikte på. Brottet omfattar i dag hot mot och uttryck för missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. Enligt regeringens förslag ska brottet även omfatta hot mot och uttryck för missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på könsöverskridande identitet eller uttryck. Även om det inte går att säga något bestämt om i vilken omfattning hets mot transpersoner förekommer innebär transpersoners utsatta situation att sådan hets när den förekommer måste ses som mycket problematisk. Regeringen föreslår också att brottsbeteckningen grov hets mot folkgrupp införs för brottsbalksbrottets grova grad. Förslaget att kriminalisera ytterligare gärningar som hets mot folkgrupp innebär begränsningar av den grundlagsfästa yttrandefriheten, vilket kräver särskilda överväganden. Regeringen finner vid en sammantagen bedömning att de skäl som talar för att kriminalisera hets mot transpersoner som grupp väger tyngre än intresset av att behålla yttrandefriheten oförändrad i detta avseende (för denna avvägning, se propositionen s. 19).

Olaga diskriminering

Regeringen föreslår vidare att bestämmelsen om olaga diskriminering utvidgas. Enligt nuvarande lagstiftning döms för det brottet näringsidkare m.fl. som i verksamheten diskriminerar någon på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller sexuella läggning. Transpersoner skyddas i dag inte av bestämmelsen. Regeringen anser emellertid att det finns ett behov av ett sådant skydd. Enligt regeringens förslag ska skyddet åstadkommas genom att grunden ”könsöverskridande identitet eller uttryck” läggs till i bestämmelsen. Dessutom föreslår regeringen att orden ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelsen. Genom detta kommer bestämmelsen att omfatta även misstagsfall och de fall när någon diskrimineras på grund av att någon annan, t.ex. en förälder eller en partner, omfattas av grunderna. Diskrimineringen behöver alltså inte längre grundas på förhållanden hos den diskriminerade.

Allmänt åtal

Enligt åtalsregeln i 5 kap. 5 § brottsbalken faller förolämpning med grund i att någon är transperson inte under allmänt åtal även om målsäganden anger brottet till åtal eller är under 18 år. Detta gäller i dag för förolämpning mot någon på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller sexuella läggning. Regeringen anför att det är viktigt att samhället tar avstånd från olika sorters fördomsfulla uppträdanden mot transpersoner, och finner att dessa personer kan behöva det stöd som det innebär att en åklagare tar sig an deras sak. Regeringen föreslår därför att åtalsregeln utvidgas genom att det anges att även förolämpning med

anspelning på ”könsöverskridande identitet eller uttryck” ska kunna falla under allmänt åtal. Regeringen föreslår dessutom att bestämmelsen utvidgas genom att orden ”någons” och ”hans eller hennes” tas bort ur bestämmelsen, som därigenom även kommer att omfatta de fall när någon förolämpas med anledning av felaktiga antaganden eller en omständighet hos t.ex. en närstående.

Straffskärpningsregeln

Slutligen föreslår regeringen att straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § brottsbalken förtydligas. I bestämmelsen finns i dag en uppräkningslista av omständigheter som ökar ett brotts straffvärde. Enligt punkt 7 ska det särskilt beaktas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka bl.a. en person på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. Straffskärpningsregeln anses genom orden ”annan liknande omständighet” redan i dag skydda transpersoner. Regeringen föreslår att det uttryckligen anges att dessa personer omfattas av bestämmelsen och att orden ”könsöverskridande identitet eller uttryck” läggs till uppräkningslistan, som ett förtydligande.

Särskilt om begreppen könsöverskridande identitet eller uttryck

I den utredning som ligger till grund för propositionen föreslogs det att bestämmelsen om hets mot folkgrupp skulle utvidgas så att bestämmelserna inte bara skyddar gruppen transpersoner utan omfattar alla oavsett könsidentitet eller könsuttryck. Ett skäl för detta var att en sådan utformning inte pekar ut transpersoner på ett sätt som innebär att bestämmelsen kan uppfattas som att den är skriven med ett avvikarperspektiv (SOU 2015:103).

Regeringen utformade också sitt förslag till ny bestämmelse om hets mot folkgrupp i lagrådsremissen i enlighet med utredningens förslag och föreslog att bestämmelserna skulle utformas så att de omfattade alla, oavsett könsidentitet eller könsuttryck. Lagrådet hade emellertid invändningar mot den valda lösningen och fann att den riskerade att medföra en flytande gräns mellan en handling som riktar sig mot kön och en handling som avser könsidentitet eller könsuttryck. Detta ansågs vara betänkligt ur legalitetssynpunkt. Vidare fann Lagrådet att det breda tillämpningsområdet innebar en alltför omfattande begränsning av yttrandefriheten. Lagrådet avstyrkte mot denna bakgrund att ansvarsgrunden ”anspelar på könsidentitet eller könsuttryck” fördes in i bestämmelserna. Genom att i propositionen i stället föreslå begreppet ”könsöverskridande identitet eller uttryck”, vilket alltså begränsar utvidgningen till att endast skydda transpersoner, och inte t.ex. s.k. cispersoner¹, bedömer regeringen att den i allt väsentligt har följt Lagrådets synpunkter.

¹ Begreppen transperson och cisperson beskrivs närmare på s. 10 f. i propositionen.

Ikraftträdande

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018, förutom ändringarna i bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken som föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3955 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 2 begärs att riksdagen beslutar att begreppen könsidentitet och könsuttryck, i likhet med förslaget i betänkandet Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m. (SOU 2015:103), används i stället för könsöverskridande identitet eller uttryck i de berörda bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen respektive brottsbalken som syftar till att stärka det straffrättsliga skyddet för transpersoner. Enligt motionärerna bör det straffrättsliga skyddet utvidgas på ett sätt som omfattar alla könsidentiteter och könsuttryck i stället för att det läggs till en grund som specifikt utpekar transpersoner som avvikande från normen.

I kommittémotion 2017/18:3960 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkande 1 begärs att riksdagen ska avslå propositionen. Motionärerna anför att omfattningen av hetspropaganda mot transpersoner inte är så stor att den motiverar en inskränkning av yttrandefriheten. Vidare är det valda begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck svårt att överblicka och gör bestämmelserna otydliga. I samma motion yrkande 2 anför att samtliga grunder för diskriminering bör avskaffas och att det i stället bör införas en lag om otillbörlig särbehandling. En lagteknisk lösning bör enligt motionärerna rikta in sig på den diskriminerande gärningen i stället för mot specifika omständigheter som rör den enskilde.

I partimotion 2017/18:3578 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkandena 20–24 anför att det straffrättsliga skyddet för transpersoner behöver stärkas väsentligt. De förslag som läggs fram i betänkandet SOU 2015:103 om att bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering, liksom den särskilda åtalsregeln vid förolämpning, ska omfatta grunden anspelning på könsidentitet eller könsuttryck, bör därför genomföras snarast. Vidare bör den s.k. hatbrottsparagrafen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken reformeras så att hatbrott mot transpersoner uttryckligen inkluderas.

I kommittémotion 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 2 begärs att det straffrättsliga skyddet för transpersoner stärks och att straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken utvidgas till att även omfatta könsidentitet och könsuttryck.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det finns tydliga indikationer på att transpersoner utsätts för brott i stor utsträckning, vilket talar för att det straffrättsliga skyddet för dessa personer bör stärkas. Även om det är svårt att

veta hur utbredd brottsligheten som riktar sig mot transpersoner är, eftersom det inte görs någon klassificering på denna grund i den officiella kriminalstatistiken, kan det i vart fall konstateras att hetspropaganda mot transpersoner förekommer i praktiken. Sådan hets måste, inte minst med hänsyn till transpersoners utsatta situation, ses som särskilt problematisk. Mot denna bakgrund delar utskottet regeringens bedömning att övervägande skäl talar för att transpersoner utsätts för brott av hatkaraktär i så stor utsträckning att det motiverar en utvidgning av de aktuella brottsbalksbestämmelserna.

Utskottet anser vidare att ändringarna i de berörda bestämmelserna i brottsbalken är väl avvägda och finner, i likhet med regeringen, att de får en lämplig avgränsning genom användningen av begreppet könsöverskridande identitet eller uttryck. Även om utskottet kan ha förståelse för synpunkterna att utvidgningen av bestämmelserna inte bör utformas som ett minoritetsskydd finner utskottet att de synpunkter som framförts av Lagrådet i denna del är sådana att de inte kan bortses från. Utskottet instämmer således inte i det som anförs i motion 2017/18:3955 (V) yrkande 2 om att begreppen könsidentitet eller könsuttryck bör användas i stället.

Utskottet finner mot bakgrund av det ovan sagda skäl att ställa sig bakom regeringens förslag och att konstitutionsutskottet således bör tillstyrka propositionen och avstyrka motion 2017/18:3960 (SD) yrkande 1.

De förslag som framförs i motionerna 2017/18:3578 (L) yrkandena 20–24 och 2017/18:3215 (M) yrkande 2 får anses tillgodosedda genom lagförslaget.

När det slutligen gäller förslaget i motion 2017/18:3960 (SD) yrkande 2 om att avskaffa samtliga grunder för diskriminering och i stället införa en ny lag om otillbörlig särbehandling är utskottet inte berett att ställa sig bakom detta.

Sammanfattningsvis anser utskottet att konstitutionsutskottet bör tillstyrka propositionen i de delar som berör justitieutskottets beredningsområde samt avstyrka de motionsyrkanden som behandlas i yttrandet.

Stockholm den 15 februari 2018

På justitieutskottets vägnar

Tomas Tobé

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tomas Tobé (M), Mats Pertoft (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Anti Avsan (M), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Roger Haddad (L), Linda Snecker (V), Lawen Redar (S), Patrick Reslow (-), Magnus Oscarsson (KD) och Sultan Kayhan (S).

Avvikande meningar

1. Avslag på propositionen och en ny lag om otillbörlig särbehandling (SD, -)

Adam Marttinen (SD) och Patrick Reslow (-) anför:

Regeringens förslag är beroende av att grundlagen ändras, vilket ställer höga krav på att förarbetet är gediget och att förändringarna är förankrade i svensk rättstradition. Ändringarna borde ha utretts i en parlamentariskt sammansatt kommitté. Förslaget har även brister i sak. Antalet anmälningar om hetspropaganda mot transpersoner är begränsat och motiverar inte en inskränkning av yttrandefriheten. Förslaget är vidare olyckligt formulerat. Begreppet ”könsöverskridande identitet eller uttryck” innebär att den grupp människor som kan komma att omfattas av lagförslaget är stor och svår att överblicka. Bestämmelserna strider därmed mot de i straffrätten grundläggande principerna om rättssäkerhet och förutsägbarhet. Detta är anmärkningsvärt då propositionen inskränker yttrandefriheten. Vi anser därför att propositionen bör avslås.

Ingen ska behöva utsättas för diskriminering. Vi förordar en lösning som baserar sig på om en person blivit otillbörligt särbehandlad eller inte, dvs. på själva gärningen, i stället för på en uppräknad av olika diskrimineringsgrunder som rör den enskilde som person. Det skulle bättre fånga upp den svenska rättstraditionen att det är själva gärningen som är straffbar.

Det sagda innebär sammanfattningsvis att vi anser att konstitutionsutskottet bör avstyrka propositionen och tillstyrka motion 2017/18:3960 (SD) yrkandena 1 och 2.

2. Ett stärkt straffrättsligt skydd för transpersoner (V)

Linda Snecker (V) anför:

Transpersoner är en mycket utsatt grupp. Det straffrättsliga skyddet för dessa personer behöver stärkas och utvidgas. Jag välkomnar därför regeringens proposition som på flera punkter svarar mot det kravet. Jag anser emellertid till skillnad från regeringen att begreppet ”könsidentitet och könsuttryck” bör användas i lagtexten, i enlighet med förslaget i SOU 2015:103, i stället för ”könsöverskridande identitet eller uttryck”.

Jag har tagit del av den kritik som förts fram mot att använda begreppet ”könsidentitet och könsuttryck”, vilket enligt vissa kan riskera att skapa

avgränsningssvårigheter, men anser att utredningen argumenterar väl för varför uttrycken ”könsidentitet och könsuttryck” bör väljas framför det kritiserade begrepp – ”könsöverskridande identitet eller uttryck” – som regeringen nu föreslår. Att använda en term som pekar ut transpersoner på det sätt som nu föreslås har en rad nackdelar och stämmer framför allt inte överens med hur utformningen av exempelvis hetsbestämmelserna ser ut i övrigt.

Termen ”könsöverskridande identitet” har kritiserats sedan den infördes i diskrimineringslagen, främst på grund av att formuleringen är skriven med ett avvikarperspektiv och utgår från en uppfattning om normen och definierar dem som inte följer denna. Förutom att peka ut vissa som avvikande blir bestämmelsen även normskapande avseende vad som är att betrakta som typiskt manligt respektive kvinnligt.

Vidare har hetsbestämmelserna hittills inte utformats som ett minoritetsskydd, utan de nuvarande grunderna ger alla människor samma skydd mot hetsbrott. Grunden sexuell läggning skyddar exempelvis alla sexuella läggningar och pekar inte ut en eller flera, även om det framför allt är homosexuella som drabbas av hetsbrott på grund av sin sexuella läggning. Samma resonemang kan användas i det aktuella sammanhanget. Cispersoner har i likhet med heterosexuella inte samma behov av ett straffrättsligt skydd mot hetsbrott som transpersoner och homosexuella, så även om det i det här fallet är just transpersoners utsatta situation som motiverar att det straffrättsliga skyddet stärks och tillämpningsområdet för bl.a. bestämmelserna om hets mot folkgrupp utvidgas, så bör utvidgningen ske på ett sätt som omfattar alla könsidentiteter och könsuttryck. Det vore olämpligt att frångå den lagstiftningsmetod som tillämpats hittills och lägga till en grund som specifikt utpekar transpersoner. Om syftet med hetsbestämmelserna enbart är att skydda minoritetsgrupper så bör förändringar av lagstiftningsmetoden i så fall föregås av en översyn av bestämmelserna i deras helhet.

Jag värnar rättssäkerheten och de grundläggande principer, som legalitetsprincipen, som gäller för straffrättslig lagstiftning. Begreppet ”könsidentitet och könsuttryck” kan för vissa te sig otydligt och det är möjligt att avgränsningen mot kön, och den betydelse kön har i lagstiftningen i övrigt, i praktiken kan komma att kräva vissa mer komplicerade överväganden i rättstillämpningen. Det och att befarade bevissvårigheter kan tänkas uppkomma anser jag dock inte är detsamma som att den nya grunden inte skulle vara tillräckligt precis till sin innebörd.

Jag anser inte heller att kritiken om att en utvidgning med denna lösning skulle gå längre än nödvändigt är av sådan vikt att den ska tillmätas avgörande betydelse. Nackdelarna med en lösning som specifikt pekar ut transpersoner väger tyngre.

Detta innebär att jag anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2017/18:3955 (V) yrkande 2.